

KULTURMILJÖ
HALLAND

VEDDIGE GAMLA FOLKSKOLA

Kulturhistorisk dokumentation

Britt-Marie Lennartsson

DOKUMENTATION INFÖR RIVNING

Veddige gamla folkskola, Veddige 33:2, Veddige socken, Varbergs kommun

2015:20

OMSLAGSBILD 2015-36-14
FOTO Britt-Marie Lennartsson, Kulturmiljö Halland
TEXT Britt-Marie Lennartsson
DIARIENUMMER 2015-336

Veddige markerat med en röd stjärna. Karta Kulturmiljö Halland

Den gamla kyrkskolan i Veddige, ungdomsgård sedan 1970-talet, markerad med en stjärna. Karta från Bebyggelseregistret, Riksantikvarieämbetet. Bakgrundskarta © Lantmäteriet

KULTURHISTORISK DOKUMENTATION INFÖR RIVNING

Veddige gamla folkskola, "Kyrkskolan", Veddige 33:2, Veddige socken, Varbergs kommun

Dnr 2015-336, Rapportnr 2015:20

Britt-Marie Lennartsson

Under hösten 2015 gav Byggnadsnämnden i Varberg rivningslov till den gamla kyrkskolan, numera ungdomsgård, vid Vidhögeskolan i Veddige. Då byggnaden har ett kulturhistoriskt värde ställdes villkoret att en kulturhistorisk dokumentation skulle göras innan rivning. Huset ägs av Varbergs Kommun som genom Samhällsutvecklingskontoret, Varbergs kommun, gav Kulturmiljö Halland i uppdrag att genomföra en sådan dokumentation.

Dokumentationen har utförts av Kulturmiljö Halland genom bebyggelseantikvarie Britt-Marie Lennartsson, som även ansvarat för föreliggande rapport. Arkivmaterialet förvaras hos Kulturmiljö Halland, Bastionsgatan 3 i Halmstad under dnr 2015-336. Dokumentation har gjorts på plats, exteriört och interiört, i ord och bild. Foto har tagits digitalt, 2015-10-26, film 2015-36, högupplösta bilder. Original förvaras i Kulturmiljö Hallands arkiv.

Beskrivning

Läge

Den gamla skolbyggnaden ligger centralt i dagens Veddige, intill Veddige kyrka och Vidhögeskolan. I söder ligger ett villaområde. I öster ligger en förskola och därbortom reser sig kyrkan på sin kyrkogård. I norr ligger Vidhögeskolan, vilken ungdomsgården är en del av. Närmast ligger den del som byggdes på 1950-talet i den tidens typiska skolbyggnadsarkitektur i gult tegel. Bortom den breder de yngre delarna av skolan ut sig med låga vidsträckta byggnader. I väster ligger industriområden med bl.a. Eson pack.

Den gamla kyrkskolan utmärker sig i skolmiljön dels för sin "icke moderna" form, men även genom sin placering. Alla övriga byggnader är placerade vinkelrätt till varandra. Den gamla folkskolan ligger däremot mer diagonalt i förhållande till övriga byggnader, troligen i enlighet med en äldre tomtindelning och bebyggelsemönster.

Huset ligger på en relativt stor plan tomt, som främst består av gräsytor. Här finns dock enstaka äldre träd, främst i den södra delen, samt lite buskar runt huset.

Skolan byggdes vid kyrkan, och kallas därför kyrkskolan då det fanns skolor även på flera andra platser i socknen. 1952 ersattes den av Centralskolan, numera Vidhögeskolan, som byggdes intill.

Den gamla kyrkskolan byggdes 1852 som en enkel länga, den bortre delen i bild. 1935 byggdes den till med en länga mot söder.

Exteriör

Byggnaden är byggd i vinkel, med en äldre del i öst-västlig riktning från 1852. Till denna byggdes en vinkel mot söder 1935. Huset är uppfört i en våning på stenfot, med krypgrund. Det ska finnas en mindre matkällare under huset på ca 10 kvm, samt ett nedsänkt pannrum.¹ Grunden av natursten har putsats; med tunna linjer av slätputs vilka ramar in rektanglar av grov puts.

Den äldre panelen består av en relativt kraftig profilerad locklistpanel. Den har senare bytts ut mot smalare i oprofilerad locklist, vilket syns till höger på den vänstra bilden. Stengrunden har putsats för att efterlikna en huggen kvaderstensgrund.

Huset är byggt med en massiv plankstomme. Denna har klätts med stående träpanel täckt med locklist. Ursprungligen var troligen fasaden klädd med profilerad locklist. Det finns ännu exempel på detta med tämligen grova kraftiga profilerade locklist. Dessa har successivt ersatts med moderna oprofilerade smalare lister. I nederkanten finns en dropplist av trä, av olika årgång och kvalitet runt om byggnaden. Vid takfoten finns det här och var profilerade brädor, både på långsidor och i gavelrösten, precis under

¹ WSP, Statusbesiktning Veddige ungdomsgård, Varbergs fastighets AB, 2015

takfoten, vilka är en rest av en mer dekorerad träfasad. Fasaden är målad i en svagt ljusrosa ton medan hörn och fönsterfoder är vitmålade.

De flesta fönstren är utbytta till två- och trelufts-fönster. Det finns dock kvar äldre mer dekorativt utformade fönsteromfattningar runt ett litet fönster på den äldre huskroppens baksida.

Även runt fönstret på östra gaveln finns profilerade foder.

Fönstren är av två- och treluftstyp utan spröjs, med kopplade bågar i trä. Dess modell härrör troligen från en större renovering i mitten av 1900-talet, även om en del fönster troligen är av yngre datum. På baksidan mot söder finns upp vid takfoten ett litet, med plank igensatt, fönster som ännu har kvar en dekorsågad omfattning. I gavelröset mot öster finns ett äldre fönster kvar, vilket också har kvar profilerade och utsmyckade lister kring fönstren.

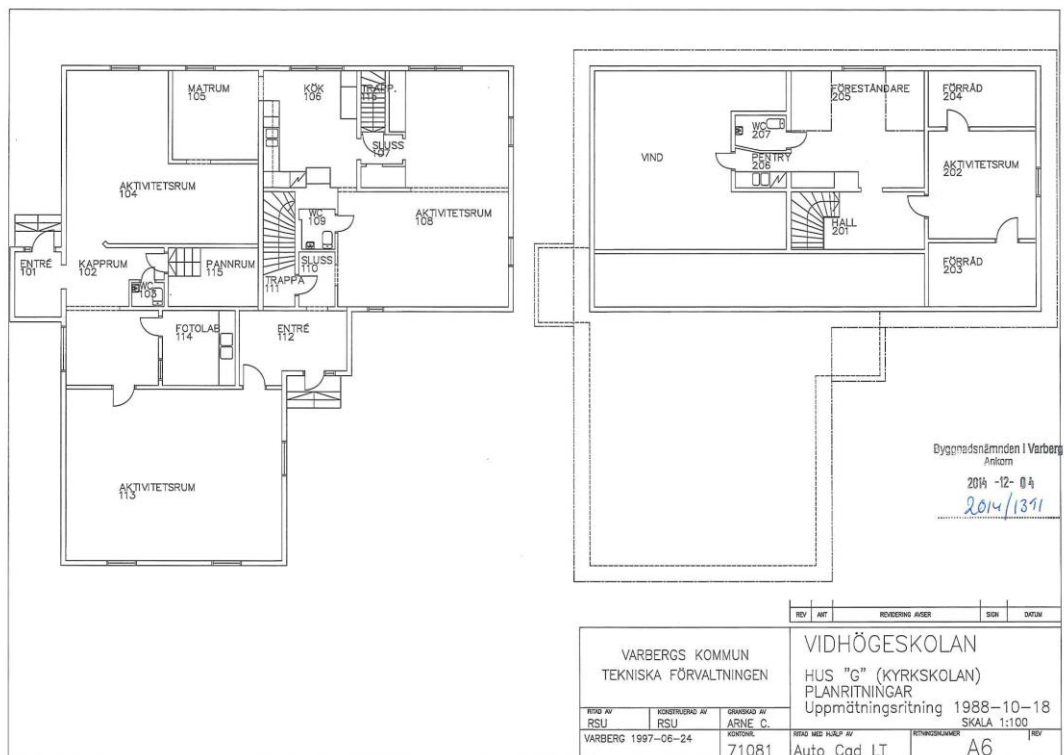
Byggnaden från öster. Utbyggnaden i vinkeln var en gång en glasveranda. Sadeltaket är täckt med rött lertegel. Skorstenen på den södra delen är av tegel med den andra är plåtinklädd.

Sadeltak är täckt med tvåkupiga röda lertegelpannor. Taken har förstörats någon gång under 1900-talets troligen senare del. Taksprånget har utökats betydligt, både på långsidor och vid gavlarna, vilket ger huset ett oproportionerligt utseende. Vid hörnen kan man ännu ana hur stort taket var från början. Takkupan har troligen funnits här länge då detta var lärarbostaden. Takkupans fasad ligger egentligen i liv med fasaden, men detta döljs av det kraftiga taksprånget. Skorstenen på den äldre, norra byggnadskroppen är plåtinklädd. Här finns även en ventilationsskorsten i plåt. På den södra delen finns en skorsten i tegel.

Längs takfoten finns ännu profilerade lister. Här syns också att taket någon gång förstörats med några decimeter.

På den västra gaveln finns en farstuutbyggnad, troligen sentida, vilken är dagens huvudentré. I vinkeln mellan den yngre och den äldre delen finns en sentida ramp av trä fram till en liten farstutillbyggnad i vinkeln. Denna tillbyggnad har någon gång ersatt en liten glasveranda, vilken syns på ett äldre foto, se framsidan.

Interiör

Interiört är byggnaden starkt präglad av tiden som ungdomsgård sedan 38 år. Det finns inga ursprungliga ytskikt synliga någonstans på bottenplanet. Här har lagts in mattor och väggar har klätts med någon typ av skivmaterial som tapetserats och målats på modernt vis. Planlösningen är till stor del ändrad med nya mellanväggar med regelstomme och gipsskivor.

Troligen renoverades byggnaden efter att centralskolan byggts på 1950-talet. Det finns ännu fast skåpsinredning och dörrar vilka präglas av en stil som ofta infördes vid renoveringar på 1950-talet med släta enkla träluckor, målade i blank färg. Det som finns kvar från ursprunget eller äldre tider är murstocken i ett av rummen på bottenplanet (rum 104). Den ursprungliga skolsalen från 1930-talet (rum 113) är troligen intakt till sin storlek och takhöjd. På den östra väggen i denna sal finns också två träbjälkar vilka bär upp vägen likt pilastrar, med enkel snidad dekor högst upp. Motsvarande finns på utsidan av väggen mot väster.

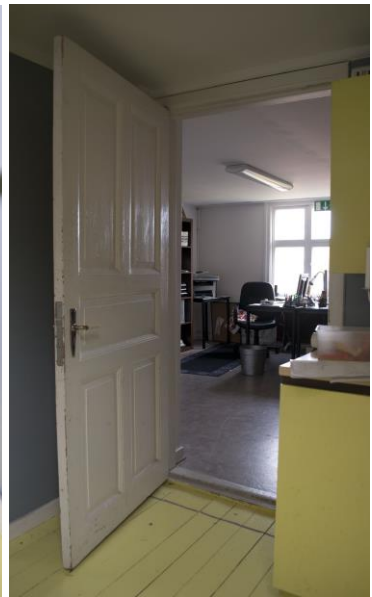

Interiört finns nästan inga originaldelar bevarade. I ett av rummen finns dock den gamla skorstensstocken. Skåpsluckor bedöms komma från mitten av 1900-talet.

Skolsalen i den yngre delen är kvar till sin storlek. På södra väggen finns några träpelare med enkelt snideri högst upp.

Något mer finns bevarat på andra våningen som var lärarbostad, som idag används som kontor. Till den andra våningen finns en äldre svängd trätrappa och i den lilla hallen (rum 201) finns också ett trägolv vilket målats. Till kontoret (rum 202) leder en äldre spegeldörr. I detta rum finns ett äldre fönster, med fint formgiven fönsterbänk i trä. I ett rum som används som musikrum, vilket har lackat trägolv. Här finns ett litet pentry med tydlig 1970-talsprägel.

Trappan till andra våningen är i trä, liksom golvet i övre hallen. Till kontoret leder en spegeldörr.

I kontoret i övre östra gaveln sitter ett äldre träfönster. I fönstret finns fina fönstersmyggar och en fönsterbänk i trä.

Även i musikrummet ligger trägolvet synligt. Mellan musikrummet och vinden ligger ett litet pentry.

Innanför pentryt finns kallvinden över den äldre delen från 1852, samt en stor vind över delen från 1935. Den äldre byggnaden har ett åstak, med en längsgående stock från gavelröste till gavelröste, dock skarvad. Takbjälkarna är klädda med breda ohyvlade brädor. Ytterväggens massiva plankstomme är synlig mot gaveln. Den ser vid första ögonkastet ut att vara timrad, men en glipa vid fönstret avslöjar att det är plank. Golvet är täckt med breda plank spikade med handsmidd spik. Murstocken till den f d eldstaden i den äldre delen skymtar över taket över bostaden.

Taket över den äldsta byggnadsdelen är ett åstak med en längsgående takbjälke som vilar på gavelröstenas högsta spets.

Golvet är täckt med breda plank sammanfogade med handsmidd spik.

I mötet mellan den äldre delen och den yngre finns en putsad murstock till skorstenen. Vinden över den yngre delen ligger ca en halv meter högre, då takhöjden är betydligt högre i salen (rum 113) än i övriga byggnaden. Här finns en takstolskonstruktion.

Den yngre delen har en takstolskonstruktion.

Längs den norra väggen står två platsbyggda trälårar. Den västra är byggd av delar från den gamla kyrkans torn. Locket och fronten har ännu tydliga spår av målningar. Framför allt locket har en stor del av en stor sköld, omgiven av en smal ram med enkla rocailler. Mitt på finns texten i svart;

*På
Kyrkans Bekostnad
Jemte församlingens bidragande
Blef detta torn upbyggt
Och nu med målning prydt 1795
Pastore Petro Block*

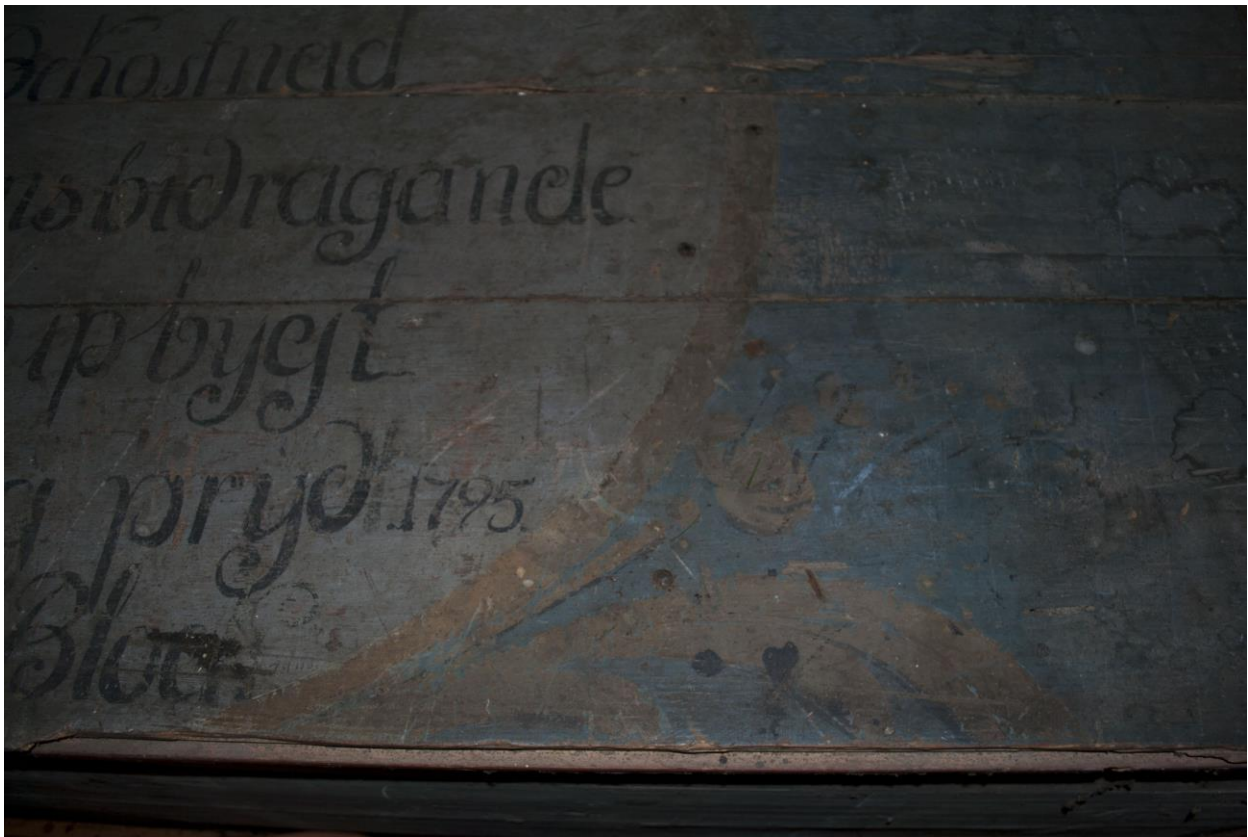
Runt skölden är locket blåmålat med spår av något som kan vara små moln. Fronten är främst blåmålad men i kanterna finns spår av någon annan dekor i ockragult. Insidan av locket är ohyvlat och målad med röd slamfärg. Den andra låren är gjord av smalare plank, omålade.

Vid den norra väggen står två platsbyggda trälårar. Kanske lärarens potatisförråd? Den högra är byggd av material från den gamla kyrkans torn. Fronten bär spår efter någon typ av dekormålning, ute i den vänstra kanten.

Runt skölden finns dekor i form av rocailler, i sin tids rokokostil.

Eleganta gyllene slingor ramar in budskapet. Här och var kan man ana små molntussar.

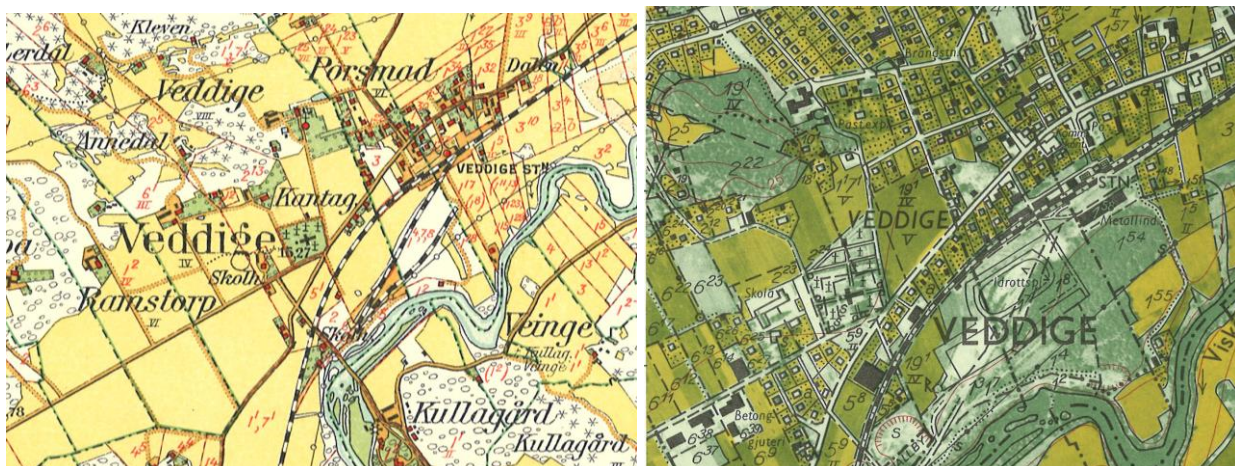
Frontens plankor har spår av någon annan dekor. Några brädor är ljust grå istället för blå.

Historik

Kyrkskolan byggdes 1852, som en relativt enkel länga på stenfot.² Skolhuset användes fram till centralskolan togs i bruk 1952 (numera Vidhögeskolan). 1952 byggdes en ny modern centralskola vid kyrkan, som ersatte kyrkskolan och även andra skolor i socknen. Det hade funnits skolor i bl.a. Järlöv, Sandhem, Kulla och Syllinge. Sedan 1977 har den gamla kyrkskolan använts som ungdomsgård.

Kyrkskolan byggdes av byggmästaren Lars Andersson från Diseflat. Ärendet om att bygga en skola enligt folkskolestadgan från 1842 var uppe i sockenstämman 1845. Fram till dess hade man haft ambulerande skolor. Ett bygge dröjde dock enligt protokollet p g a fattigdom och att det inte fanns någon plats för bygget. Man befarade att man efter förestående laga skifte snart skulle behöva riva ner huset och bygga det någon annanstans. Man ville också hitta en överenskommelse med en lärare som inte ställde krav på särskild bostad. Bygget påbörjade hösten 1852, efter skörden och innan vintern. Kostnaden blev 366 riksdaler och 32 skillingar till byggmästaren, samt sex dagsverkare i tjugo arbetsdagar.

1881 invigdes Varberg-Borås järnväg och järnvägssamhället började växa fram. Stationssamhället låg längre österut och kyrkan och skolan låg lite mer ensamt i väster, vilket syns på kartor in på 1920-talet. Dock ökade befolkningen i samhället med tiden. 1935 byggdes folkskolan till med en vinkel mot söder 1935. Vid denna tid hade barnmängden ökat så att man hade behov av att dela upp skolklasserna på två lärare och bedriva undervisning varje dag. Tidigare hade man bara haft en lärare som bedrev varannandagsläsning. Den äldsta skolsalen användes även som kommunalrum där kommunalstämman hölls.³

Ännu på 1920-talet låg kyrkan och folkskolan lite avsides från stationssamhället. Folkskolan omges av en grusad yta och en park på östra sidan, precis som idag. Utdrag ur ekonomisk karta, Statens och Hallands läns hushållningssällskap, 1927, bladet Veddige, 62. På kartan till höger från 1960-talet har centralskolan byggts liksom industrier i sydväst och villaområdet i söder, utdrag ur Ekonomisk karta, Rikets Allmänna kartverk, 1965, bladet 6B Kungsbacka Oi Veddige, 06108

Trälåren på vinden

Veddige kyrka byggdes 1866-68 och ersatte då en kyrka med medeltida. Den nya kyrkan byggdes utanpå den gamla vilken monterades ned.⁴ Materialet från den gamla kyrkan ska ha forslats ut genom stora portar i den nya betydligt större kyrkan. I Bo Emanuelssons bok "Präster, bönder och emigranter i Veddige" finns uppgifter på flera exempel hur material från den gamla kyrkan återanvänts runt om i bygden, till mellanväggar eller nya möbler. Hur gammal den äldre kyrkan var vet man inte mycket om. Det finns en teckning bevarad som visar att den kan ha liknat Stråvalla kyrka. Veddige hade också ett fristående klocktorn i trä. Detta ersattes senare med ett i sten, vilket byggdes samman med kyrkan 1792. Uppgiften om 1792 fanns i en inristning på tornets utsida "Under Gustav Adolfs minderårighet och hertig Carls Riksstyrelse uppbyggdes detta torn 1792".

² Hallands Nyheter, 14 juni 1952, Veddige skola 100-årsjubilerar, hembygd.se

³ Bo Emanuelsson, Gänget i grusgropen, del 20, i Viska! 2007/2, veddige.nu

⁴ Veddige.nu, 2015-10-26

Nästan hela skölden med inskriptionen om tornet räddades till eftervärlden och blev ett lock till en lås på en vind.

Det finns också en inventering av interiören i den gamla kyrkan från 1830, där inskriptionen på låren på skolvinden nämns. Den ska ha stått på inre sidan av tornet (?). Taket (troligen syftar man på taket i kyrksalen) var målat med oljefärg med blå botten och målningar av Jehova sittande på en glob, omgiven av skyar i vilka folkskaror samt flera änglar syns. Det fanns även bilder från gamla och nya testamentet.⁵ Målningen på kistlocken är också blått med små moln, vilket skulle kunna tolkas som att det är en takmålning. Dessutom kläddes sällan murade väggar med trä.

Kyrkoherde Block, Peter Thelenus, som nämns i inskriptionen föddes i Fjärås 1753 och prästvigdes i Lund 1779 vilket är en lite intressant uppgift. Från 1600-talet fram till denna tid hade fick präster bara vigas i Uppsala för att inte riskera försvenskningssprocessen. Block fick sin kyrkoherdetjänst i Veddige 1785.⁶

Kulturhistoriskt värde

Byggnaden är med i inventeringen för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Den är placerad i klass B med byggnadshistoriskt, samhällshistoriskt, miljöskapande och identitetsskapande värden. Värderingen grundar sig på att det är en äldre skolbyggnad i Veddige kyrkby, vilken än idag ingår i en levande skolmiljö. Skolbyggnadens värde ligger främst i dess ålder, över 160 år, och dess historia som skolbyggnad och ungdomsgård. Husets utveckling med en stegvis förenkling och nära på förvanskning har gjort att dess arkitektur och en gång så fina trähantverk mer och mer försvunnit. Detta visar också faran med att göra många små förändringar till slut kan resultera i att ett så gammalt hus, i gott skick, med så mycket historia ändå får ge plats för något nytt.

Foto

Fotografering har skett digitalt och original förvaras i arkivet hos Kulturmiljö Halland, Bastionsgatan 3, i Halmstad. Följande filmer i arkivet innehåller fotografier som visar Veddige gamla kyrkskola, Veddige 33:2, i oktober 2015:

Film nr	Datum	Fotograf
2015-36	15-10-27	Britt-Marie Lennartsson

⁵ Emanuelsson, Bo, Präster, bönder och emigranter i Veddige, 2011

⁶ Emanuelsson, Bo, Präster, bönder och emigranter i Veddige, 2011

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00
Fax: 035-19 26 26 | E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se
